

Tenger snavelmos, *Rhynchostegiella litorea*, een nieuw slaapmos voor Nederland

Rens van der Knoop

Inleiding

Vorig jaar oktober besloot ik een mossenwerkgroep op te richten bij de KNNV Gooi en dat we vooral kilometerhokken zouden inventariseren. Deze dag bestond de groep uit mij alleen en bezocht ik een deel van het Naarderbos, een vrij raar gebied dat voor een deel uit een (nu nog) aangenaam verloederde golfbaan bestaat. In een bosje, op een afgedankt en half-begraven hoopje stenen (Figuur 1) vond ik een fijn, iets glanzend mos dat ik nog het meest op een hele kleine *Rhynchostegium confertum* (boomsnavelmos) vond lijken en verzamelde het met de kleine hoop dat het iets anders (ongewoner) zou zijn, ook al kan *R. confertum* behoorlijk klein en slank

blijven. Achter de microscoop liep ik vast, kwam ik steeds bij *Rhynchostegiella* uit, maar niet bij de al bekende Nederlandse soorten.

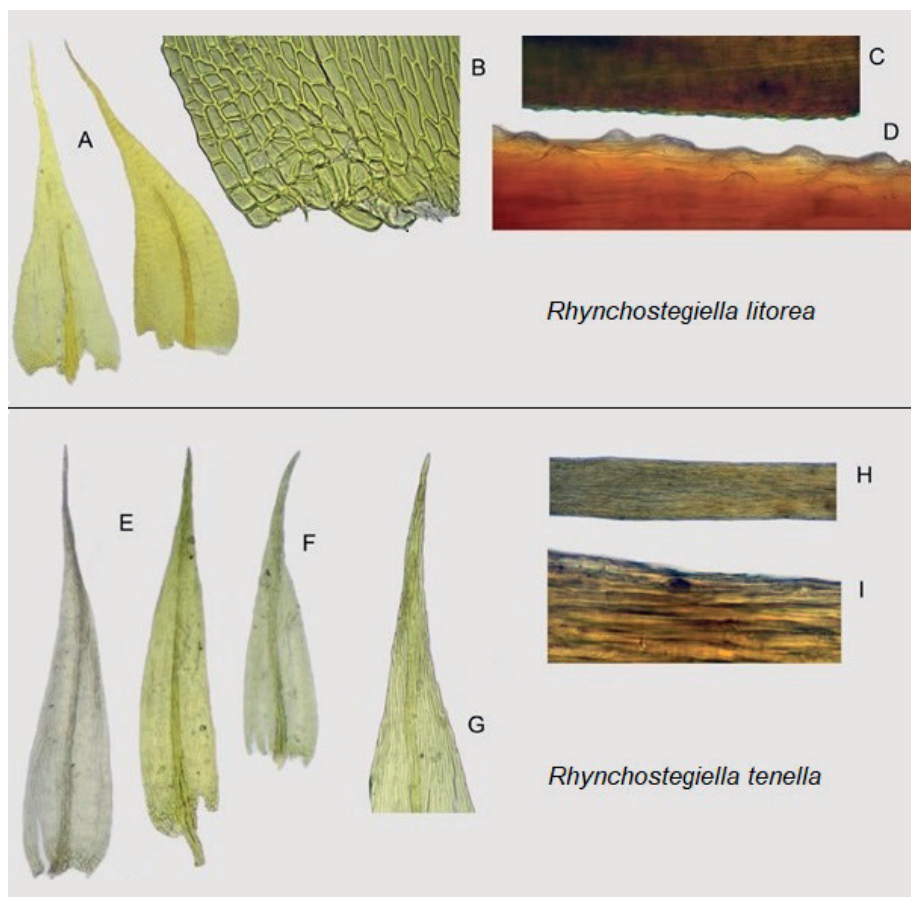
Dit materiaal leek me vreemd genoeg om iemand mee lastig te vallen dus stuurde ik Henk Siebel een mail met daarin voorzichtig de vraag of het inderdaad een *Rhynchostegiella* was, en misschien zelfs *litorea*. Dat bleek zo te zijn (intern en extern gejubel). Het is een soort die in Europa vooral uit het Mediterrane en Atlantische gebied bekend is.

Beschrijving

Er staan beschrijvingen in *The Moss Flora of Britain and Ireland* van Smith (2004) en in een

Figuur 1. De vindplaats in het Naarderbos.

Figuur 2.
Rhynchosstegiella litorea (A-D).
A: blaadjes,
B: hoekcelgroep
en bladbasis,
C: deel van de
seta,
D: detail van het
oppervlak van de
seta.

Rhynchosstegiella tenella (E-I).
E en F: blaadjes,
G: bladtop,
H: deel van de
seta,
I: detail van het
oppervlak van de
seta.

Bron: Guerra
Montes, Rios &
Gallego 2014.

artikel uit 2014 van Guerra Montes, Rios & Gallego, *A revision of the genus Rhynchosstegiella (Brachytheciaceae) in the Iberian Peninsula and Balearic Islands*. Hoewel de twee omschrijvingen niet exact hetzelfde zijn, komen ze grotendeels overeen, maar de tweede is recenter en nauwkeuriger. De soort is door Patiño et al. in 2017 in drie soorten opgedeeld, de twee nieuwe soorten zijn tot nu toe slechts bekend van heel specifieke gebieden, Macaronesië en het oostelijk Middellandse Zeegebied. Als Nederlandse naam is tener snavelmos bedacht.

Herkenning

In het veld is *R. litorea* niet goed van *R. tenella* te onderscheiden. De takblaadjes hebben een minder lange toegespitste bladtop en staan meer af waardoor het matje wat rommeliger en zachter oogt dan bij *R. tenella* het geval is, die lang toegespitste blaadjes heeft die meestal vrij netjes,

maar ook iets afstaand, langs de tak liggen. De papilleuze kapselstelen bij *R. litorea* (glad bij *R. tenella*) zijn in het veld met de loop moeilijk vast te stellen en ontbraken bij het Nederlandse materiaal. Onder de microscoop zijn de kortere, tot ongeveer halverwege het blad reikende nerf bij *R. litorea* (tot in de top doorlopend bij *R. tenella*) en de relatief kortere topcellen genoeg voor een zekere determinatie. Zie Figuur 2.

Ecologie

Op de Britse eilanden wordt de soort vooral epifytisch, meestal laag bij de grond gevonden, maar de *Atlas of British and Irish Bryophytes* noemt ook steen en niet te losse grond als substraat, en dat alles graag vochtig, beschut en niet te basen-/kalkarm. De Nederlandse vindplaats luistert best goed naar die wensen, waar het onder een dichte kroon van vooral esdoorn dichtbij open water lag, op in de grond begraven, en

Figuur 3. Tenger snavelmos op een baksteen in het Naarderbos.

dus vochtig (ja, zwetend) baksteen. Soorten die erbij groeiden waren onder andere wat zomereik in de boomlaag, vlier in de struiklaag, *Rhynchostegium confertum* en natuurlijk *Tortula muralis* (gewoon muursterretje) op de stenen, en in de kruidlaag wat grote brandnetel, kleeftkruid en heel veel gewoon speenkruid. Interessant is dat het artikel van Guerra et al. (2014) niet noemt dat de soort ook epifytisch voor kan komen, maar groeit “In [sec] the soils of slopes and rocks, generally shady and humid”.

Discussie

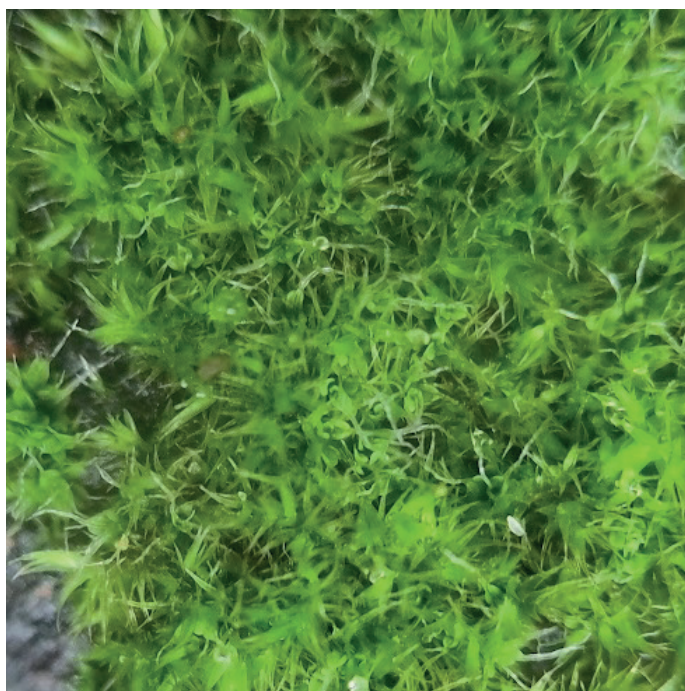
Dat tenger snavelmos in Nederland is verschenen past goed in het patroon van zuidelijke soorten die naar het noorden verhuizen (op zich een deprimerend gegeven, maar het is toch leuk een nieuwe soort te vinden), en het zal interessant zijn om te zien of het zich zal verspreiden, en hoe snel, en wat voor een patroon daarin te herkennen zal zijn, o.a. of het epifytisch voorkomen vooral een Brits fenomeen blijft.

Dankwoord

Henk Siebel bedank ik natuurlijk voor het controleren van het materiaal en hulp bij de tekst, Klaas van Dort voor het naslaan van de Spaanse flora's, en Juan Guerra Montes voor zijn toestemming een afbeelding uit zijn artikel te mogen gebruiken.

Literatuur

Blockeel, T.L., *Rhynchostegiella litorea*, 2014. In T.L. Blockeel, S.D.S. Bosan-

Figuur 4. Close-up van de habitus van tenger snavelmos, hier samen met gewoon muursterretje, vochtig.

Figuur 5. Tenger snavelmos onder het binoculair, in droge toestand.

quet, M.O. Hill & C.D. Preston, Atlas of British and Irish Bryophytes.

Guerra Montes, J., D. Rios & M.T. Gallego, 2014, A revision of the genus *Rhynchostegiella* (Brachytheciaceae) in the Iberian Peninsula and Balearic Islands. *Phytotaxa* 183(3): 193-200.

Patiño, J., L. Hedenäs, G.M. Dirkse & M. Ignatov, 2017, Species delimitation in the recalcitrant moss genus *Rhynchostegiella* (Brachytheciaceae), *Taxon* 66(2):293-308.

Smith, A.J.E., 2004, *The Moss Flora of Britain and Ireland*, second edition, Cambridge University Press.

Auteursgegevens

Rens van der Knoop – the.awkward.position@live.nl

Abstract

Rhynchostegiella litorea, a new pleurocarpous moss for the Netherlands

The species was found on a pile of partially buried bricks in deciduous, relatively damp woodland. Its finding place, ecology and accompanying species are described in brief.

Figuur 6. Blad van tenger snavelmos met korte bladnerf, dorsaal.